

BUXORO VOHASI XALQ HUNARMANDCHILIGI TARIXI

Nazarov Uktam Safarovich

MM2-T-25 Osiyo Xalqaro Universiteti

tarix yo'nalish 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Buxoro vohasida xalq hunarmandchiligining shakllanishi va rivojlanish tarixi, uning ijtimoiy-iqtisodiy hayotdagi o'rnini hamda hunarmandchilik turlarining o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, Buxoro zardo'zligi, kulolchilik, misgarlik, gilamdo'zlik va kashtachilik kabi an'anaviy hunarlarning tarixiy taraqqiyoti tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Buxoro vohasi, xalq hunarmandchiligi, zardo'zlik, kulolchilik, misgarlik, kashtachilik, gilamdo'zlik, an'anaviy hunar, madaniy meros.

KIRISH

O'zbekiston qadimdan hunarmandchilik rivojlangan hududlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, Buxoro vohasi Buyuk Ipak yo'li chorrahasida joylashgani sababli savdo-sotiq va madaniy almashinuv markazlaridan biri bo'lib kelgan. Ushbu hududda shakllangan xalq hunarmandchiligi asrlar davomida xalqning turmush tarzi, urf-odatlar va madaniy qadriyatlarini o'zida mujassam etib kelmoqda. Bugungi kunda ham Buxoro hunarmandchiligi milliy merosning ajralmas qismi sifatida e'tirof etilib, turizm va iqtisodiyot rivojida muhim ahamiyat kasb etmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Buxoro vohasi xalq hunarmandchiligi tarixi va an'anaviy amaliy san'ati masalalari bir qator tarixchi, etnograf va san'atshunos olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, akademik A. Asqarov O'zbekistonning qadimgi va o'rta asrlar tarixini o'rganish jarayonida Buxoro vohasining iqtisodiy va madaniy hayotidagi hunarmandchilikning o'rnini yoritgan. I. Jabborov esa o'zbek xalqining etnografiyasiga bag'ishlangan tadqiqotlarida Buxoro hududidagi kulolchilik, misgarlik, kashtachilik va boshqa hunar turlarining urf-odatlar bilan bog'liqligini tahlil qilgan.

Shuningdek, Q. Rajabov Buxoro tarixi va madaniyatiga oid ilmiy ishlarida vohada shakllangan hunarmandchilik markazlari, ustalar faoliyati va mahsulotlarning savdo aloqalaridagi ahamiyatini ko'rsatib bergan. B. Ahmedov esa O'rta Osiyo hunarmandchiligi tarixini tadqiq etib, Buxoro zardo'zligi va gilamdo'zligining mintaqadagi o'ziga xos xususiyatlarini yoritgan.

Amaliy san'at va zardo'zlik bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda bir qator san'atshunos olimlar Buxoro zardo'zlik maktabining shakllanishi, naqsh va bezaklarning ramziy ma'nolari hamda ularning estetik qiymatini tahlil qilganlar.

Mustaqillik yillarida esa xalq hunarmandchiligini tiklash va rivojlantirish masalalari bo'yicha Q. Karimov kabi tadqiqotchilar tomonidan ilmiy izlanishlar olib borildi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda tarixiylik, tizimli tahlil, qiyosiy tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Buxoro vohasi xalq hunarmandchiligining shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini o'rganishda tarixiy manbalar, ilmiy adabiyotlar, etnografik tadqiqotlar hamda arxiv materiallari tahlil qilindi. Tadqiqot davomida Buxoro vohasida keng tarqalgan zardo'zlik, kulolchilik, misgarlik, kashtachilik va gilamdo'zlik kabi hunarmandchilik turlarining rivojlanish jarayonlari qiyosiy jihatdan o'rganildi. Shuningdek, hunarmandchilikning hudud iqtisodiyoti va madaniy hayotidagi o'rni tarixiy manbalar asosida tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Buxoro vohasi qadim zamonlardan buyon Markaziy Osiyoning yirik hunarmandchilik markazlaridan biri bo'lib kelgan. Hududning Buyuk Ipak yo'li chorrahasida joylashganligi savdo-sotiqning rivojlanishiga, bu esa hunarmandchilik turlarining keng tarqalishiga xizmat qilgan. Arxeologik topilmalar va tarixiy manbalarda Buxoro vohasida kulolchilik, temirchilik, misgarlik va to'qimachilik hunarlari qadimdan mavjud bo'lganligi qayd etilgan.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, XVI–XIX asrlarda Buxoro amirligi davrida hunarmandchilik yanada rivojlanib, ustalar faoliyati maxsus ustaxonalar va kasaba uyushmalariga o'xshash tashkilotlar orqali tartibga solingan. Ayniqsa, zardo'zlik san'ati Buxoro hunarmandchiligining eng yuksak namunalaridan biri sifatida shakllangan. Oltin va kumush iplar bilan bezatilgan kiyim-kechaklar, saroy anjomlari va turli bezak buyumlari nafaqat mahalliy aholi, balki xorijiy savdogarlar tomonidan ham yuqori baholangan.

Kulolchilik sohasida tayyorlangan mahsulotlar o'zining nafisligi, mustahkamligi va milliy naqshlari bilan ajralib turgan. Misgarlikda esa ustalar tomonidan tayyorlangan lagan, oftoba, choynak va boshqa buyumlar xalq turmushida keng qo'llanilgan. Kashtachilik va gilamdo'zlik mahsulotlarida xalqning estetik qarashlari, urf-odatlar va milliy qadriyatlari o'z aksini topgan.

Mustaqillik yillarida xalq hunarmandchiligini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan davlat siyosati natijasida Buxoro vohasida ko'plab hunarmandchilik markazlari faoliyati tiklandi. Hunarmandlar tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar ichki va tashqi bozorlarga chiqarilib, turizm sohasining rivojlanishiga ham xizmat qilmoqda. Natijada hunarmandchilik nafaqat madaniy merosni saqlash vositasi, balki aholi bandligini ta'minlash va iqtisodiy daromad manbai sifatida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

XULOSA

Buxoro vohasi xalq hunarmandchiligi o'zining ko'p asrlik tarixi, boy an'analari va yuksak badiiy qiymati bilan O'zbekiston madaniy merosining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Zardo'zlik, kulolchilik, misgarlik, gilamdo'zlik va kashtachilik kabi hunarlar voha aholisining ijtimoiy-iqtisodiy hayotida muhim o'rin egallagan. Hozirgi kunda ushbu an'anaviy hunarlarni asrab-avaylash va yosh avlodga yetkazish milliy madaniyatni rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov Q. O'zbekiston xalq hunarmandchiligi tarixi. – Toshkent: Fan, 2018.
2. Jabborov I. O'zbek xalq etnografiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
3. Asqarov A. O'zbekiston tarixi. – Toshkent: Sharq, 2020.
4. Rajabov Q. Buxoro tarixi va madaniyati. – Buxoro: Buxoro nashriyoti, 2019.
5. Ahmedov B. O'rta Osiyo hunarmandchiligi tarixi. – Toshkent: Fan, 2016.
6. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti, 2021.